

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.3

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/20.3>**Скороход І.П.**кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки і підприємництва
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова**Зозуля Є.С.**студентка
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

РОЗВИТОК ПОТЕНЦІАЛУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізований обсяг іноземного інвестування в економіку України та визначені найбільші іноземні інвестори. Визначені обсяги іноземного інвестування окремих галузей національної економіки та найбільш привабливі галузі для іноземних інвесторів. Систематизовані основні проблеми, що перешкоджають залученню іноземних та національних інвестицій в економіку України, та запропоновані шляхи їх подолання. На сучасному етапі, в умовах структурної перебудови економіки України, активізація інвестиційної діяльності набуває особливого значення. Незважаючи на незначні позитивні зрушення процесу інвестиційної діяльності в Україні, інвестиційний клімат країни залишається досить несприятливим для капіталовкладень. Саме тому залишаються актуальними питання підвищення інвестиційної привабливості країни.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, іноземні інвестиції, національні інвестиції, інвестиційний потенціал.

Постановка проблеми. На сучасному етапі інвестиційний клімат України є досить несприятливим для капіталовкладень. Навіть такі чинники, як природні ресурси, виробничий ресурс, наявність дешевої і досить кваліфікованої робочої сили, відносно високий науково-технічний потенціал, не приваблюють інвесторів. Теперішній стан інвестиційного клімату не дає позитивних тенденцій на швидке оздоровлення економіки України. Саме тому залишаються актуальними питання покращення інвестиційного потенціалу країни та підвищення інвестиційної привабливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань у сфері інвестиційної діяльності та залучення іноземних інвестицій задля поліпшення інвестицій-

ного клімату займалися такі вчені-економісти, як О.І. Барановський [1], І. Бланк [2] А. Непран [3], Е. Берлоу, Д. Гофман, М. Портер, Ю.М. Коваленко. Аналізом сутності поняття «інвестиційний потенціал» та його співвідношення з іншими категоріями, а також основних принципів та підходів щодо його формування займалися такі вчені, як І.В. Юхновський [4], Н.М. Пилипенко [5], П.Г. Перерва, К.М. Крамаренко [6], Г.М. Шамота [7]. Проте, беручи до уваги низку досліджень, маємо зазначити, що певні теоретичні та практичні аспекти активізації інвестиційного клімату й залучення іноземних інвестицій у національну економіку розглянуті недостатньо та вимагають уточнення й подальшого розвитку в сучасних умовах.

Мета статті полягає у дослідженні стану інвестиційного клімату України, виділенні базових проблем, пов'язаних з інвестуванням, як із боку іноземних, так і з боку національних інвесторів, а також пошуку шляхів їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Національна економіка будь-якої країни тією чи іншою мірою володіє певним інвестиційним потенціалом. Загалом визначення інвестиційного потенціалу пояснюється здатністю освоювати та спрямовувати необхідні обсяги залучених інвестицій у створення нових та розвиток уже наявних виробничих потужностей, а також у розвиток людського потенціалу та створення об'єктів і установ виробничої та соціальної інфраструктури [6].

Дослідивши інвестиційну привабливість України, нині не можемо говорити про високі показники цього індексу. Результати проведеного аналізу свідчать про те, що в Україні наявні проблеми, які змушують інвесторів скорочувати обсяги інвестицій, виводити свій капітал з економіки країни, вкладати менше, ніж раніше [8, с. 156]. Інвестори зазначають, що умови ведення бізнесу в Україні перебувають на досить невисокому рівні. За рейтингом легкості ведення бізнесу Doing Business, у 2020 році Україна посіла 64 місце серед 190 держав [9].

За результатами досліджень Європейської Бізнес-Асоціації, на початку 2019 року індекс інвестиційної привабливості України знизився до 2,85 балів за п'ятибальною шкалою, що відповідало рівню 2016 року [10, с. 12]. У другій половині 2019 року індекс інвестиційної привабливості максимально наблизився до нейтрального показника, склавши 2,95 бали із 5 можливих.

Проте 2020 рік охарактеризувався стрімким падінням цього індексу до 2,51 балів з п'яти можливих та сьогодні продовжує перебувати у негативній площині.

В Україні щорічно змінюється динаміка залучення інвестицій. З 2017 року обсяг внесених в економіку України прямих іноземних інвестицій поступово збільшується. Станом на 1 січня 2020 року іноземні інвестиції становили 35 809 млн. дол. США, що на 8,0% більше, ніж на початку 2019 року [11].

Згідно з даними Національного Банку України, станом на 30 червня 2020 року накопичені прямі іноземні інвестиції в економіку України склали 50,311 млрд. дол., що на 3,7 млрд. дол. більше, ніж у попередньому році.

До найбільших іноземних інвесторів України відносять Кіпр. Станом на 30 червня 2020 року компанії, зареєстровані в цій країні, інвестували в Україну понад

Рисунок 1 – Динаміка індексу інвестиційної привабливості України за 2016–2020 роки

Джерело: складено авторами на основі джерела [10, с. 12]

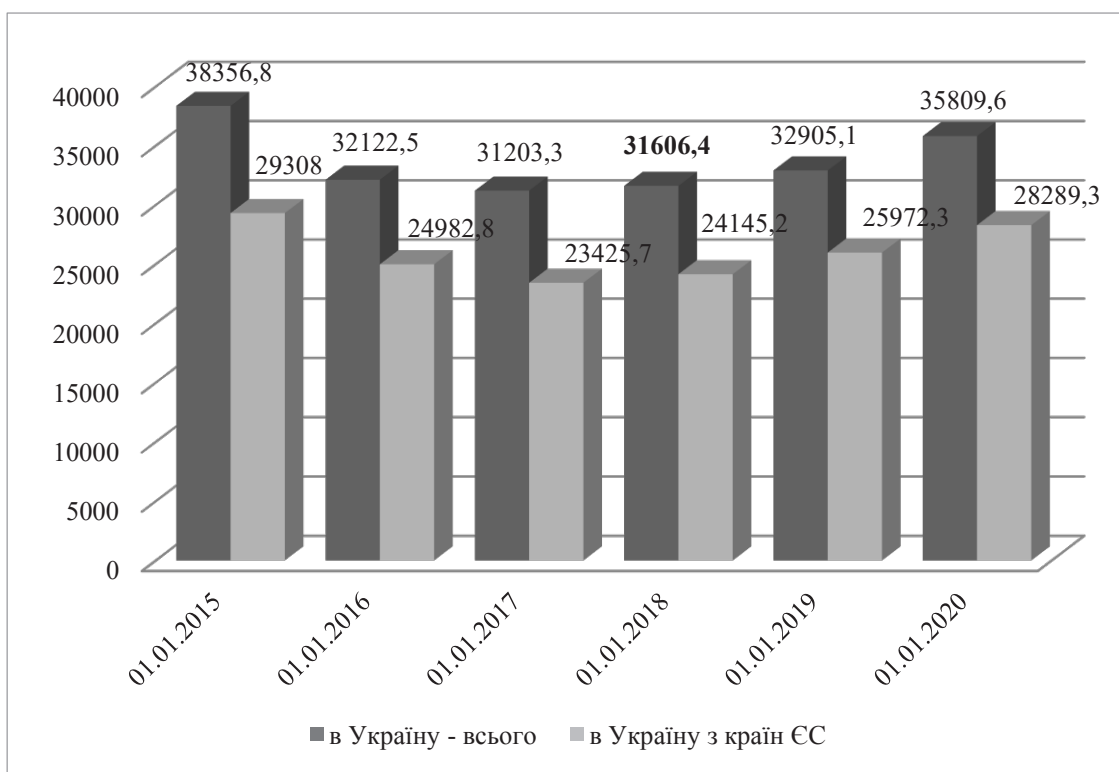

Рисунок 2 – Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в Україну у 2015–2019 роках (млн. дол. США) (обсяги інвестицій наростаючим підсумком із початку інвестування)

Джерело: складено авторами на основі джерела [11]

15,494 млрд. дол. Нідерланди – наступна за рейтингом країна – є інвестором, обсяг інвестицій якої склав 10,261 млрд. дол. Третє місце посідає Швейцарія, маючи 3,083 млрд. дол. Дев'яте місце серед країн-інвесторів посідає Росія, яка інвестувала в українську економіку 1,050 млрд. дол. Дві третини інвестицій припадають на країни ЄС, а саме 35,897 млрд. дол. [12].

Проте, говорячи про статистику залучення інвестицій, маємо враховувати фактор реінвестування. Частиною інвестицій є гроші українських бізнесменів, які спочатку виводяться в закордонні банки та в подальшому повертаються як інвестиції в економіку України.

Досить актуальними залишаються проблеми, які стосуються інвестиційного клімату нашої країни. На цьому етапі інвестиційний клімат України є недостатньо сприятливим для капіталовкладень. Незважаючи на багаті природні ресурси, виробничий апарат, наявність дешевої і досить кваліфікованої робочої сили, відносно висо-

кий науково-технічний потенціал, країна залишається непривабливою для інвесторів. Отже, теперішній стан інвестиційного клімату не дає позитивних тенденцій на швидке оздоровлення економіки України.

Серед основних причин виникнення проблеми низької активізації інвестиційного клімату можна відзначити такі:

- несприятливі умови інвестування, зокрема недосконалість законодавства щодо питань захисту прав власності, вимог до здійснення підприємницької діяльності та контролю над нею, адміністрування податків, отримання у власність земельних ділянок;

- недостатня розвиненість інвестиційної інфраструктури та інвестиційного ринку;

- недостатня підтримка інвестиційної діяльності з боку держави;

- відсутність дієвих механізмів партнерства в інвестуванні між державою та приватним сектором.

Отже, ключовими перешкодами припливу в інвестиційну сферу приватного національ-

ного та іноземного капіталу виступають такі фактори, як нестабільність політичного сектору, інфляція, недосконалість законодавства, недостатня розвиненість виробничої та соціальної інфраструктури, недостатнє інформаційне забезпечення. Поєднання цих проблем посилює їх негативний вплив на інвестиційну привабливість країни. Саме розбіжності між виконавчою і законодавчою владою пояснюють слабкий приплив прямих іноземних інвестицій в українську економіку.

Аналізуючи сформований інвестиційний клімат у нашій країні, маємо відзначити, що ступінь довіри населення до держави відіграє досить важливу роль та впливає на розмір капіталовкладень всередині країни, тоді як за кордоном розмір капіталовкладень, зокрема, залежить від індексу інвестиційного клімату. Для іноземних інвесторів узагальнюючим показником інвестиційної привабливості виступає ранжування країн світового співтовариства за індексом інвестиційного клімату або зворотнім йому показником, а саме індексом ризику [13, с. 52].

Існують досить різноманітні методи оцінювання інвестиційного клімату. Як засвідчує міжнародна практика, сьогодні існує три такі міжнародні методики оцінювання інвестиційного клімату:

– універсальна методика (охоплює максимальну кількість економічних характеристик);

– спеціальна методика (використовується для порівняльного аналізу інвестиційного клімату в державах з перехідною економікою та звертає особливу увагу на темпи та перспективи реформ);

– методика бальної шкали (дає змогу порівнювати основні характеристики інвестиційного клімату країн та визначати показники з огляду на величину усіх складових частин та критерії ранжування країн за їх інвестиційною привабливістю) [14].

На жаль, на сучасному етапі в Україні не існує власної вбудованої системи оцінювання інвестиційного клімату та її окремих регіонів. Зазвичай іноземні інвестори орієнтуються на різноманітні оцінки численних фірм, які в систематичному режимі відстежують інвестиційний клімат у багатьох країнах світу, в тому числі в Україні.

Однак оцінки інвестиційного клімату України, які надаються зарубіжними експертами, не можна повністю назвати достовірними. Причиною слугує неповне володіння інформацією щодо сучасного стану інвестиційного клімату країни, що є результатом відсутності вітчизняних експертів на регулярних засіданнях, які проводяться поза Україною. У зв'язку з цим постає питання про необхідність формування системи моніторингу інвестиційного клімату в Україні задля забезпечення подальших надходжень іноземних інвестицій та їх оптимального використання. Ця система може слугувати орієнтиром для українських банків у власній кредитній політиці.

Для української економіки життєво важливим засобом усунення інвестиційних проблем є залучення як іноземних, так і національних інвестицій. Саме тому особливу роль в активізації інвестиційного клімату має відігравати страхування інвестицій від некомерційних ризиків. Загальновідомий набір догм і правил, які могли б гарантувати потенційним інвесторам впевненість у їх подальшій діяльності, має стати важливою та необхідною умовою для приватних капіталовкладень.

В Україні існує безліч галузей, які є досить привабливими для іноземних інвесторів та потребують інвестування. Зокрема, до таких секторів належать ІТ, інфраструктура, сільське господарство. Згідно з даними НБУ, станом на грудень 2020 року обсяг ПІІ становив 49 686,5 млн. дол. США, з них інструменти участі в капіталі – 37 600,4 млн. дол. США. Серед галузей, на які припала найбільша частина інвестиційних вкладень, слід відзначити промисловість (19 895,4 млн. дол.), оптову та роздрібну торгівлю (7 885,7 млн. дол.), фінансову та страхову діяльність (4 550,7 млн. дол.), операції з нерухомим майном (4 588,6 млн. дол.), ІТ (2 991,0 млн. дол.) [15].

Проте слід зазначити, що для виходу на більш високий рівень конкурентоспроможності багато галузей, включаючи вищезазначені, потребують ще більшого рівня інвестування. Саме тому в умовах глобальної конкуренції Україна має створити надпривабливі умови для подальшого інвестування.

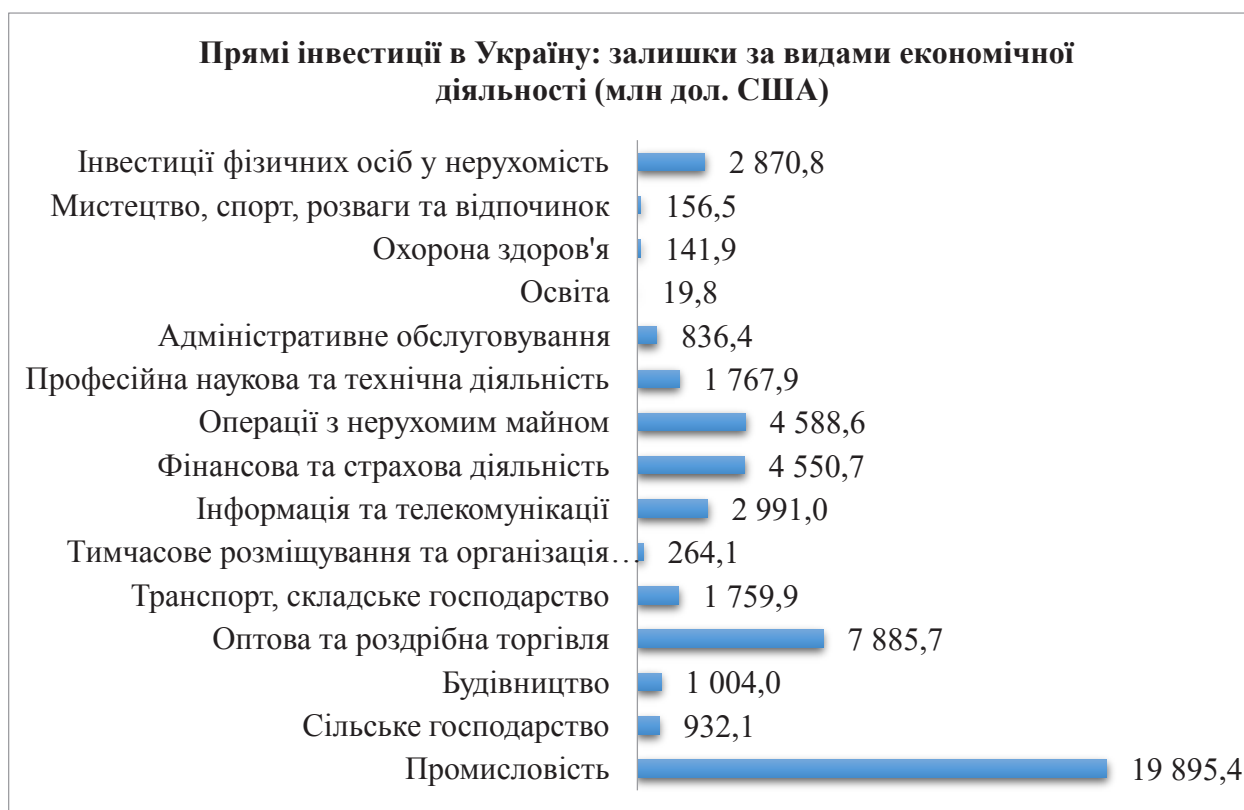

Рисунок 3 – Прямі інвестиції в Україну: залишки за видами економічної діяльності (млн. дол. США)

Джерело: складено авторами на основі джерела [15]

Для підвищення інвестиційного потенціалу країни та стабілізації економіки необхідно вжити низку кардинальних заходів, що спрямовані на формування загальних та специфічних умов розвитку. Під специфічними заходами слід розуміти вирішення завдань щодо залучення інвестицій задля активізації інвестиційного клімату. Враховуючи всі недоліки, які негативно впливають на інвестиційний клімат нашої країни, доцільним вважаємо розроблення шляхів активізації інвестиційного клімату України, до яких можна віднести такі:

- боротьба зі злочинністю;
- боротьба з інфляцією;
- спрощення податкового законодавства задля стимулювання виробництва;
- мобілізація вільних коштів підприємств і населення на інвестиційні потреби шляхом підвищення процентних ставок по депозитах і внесках;
- впровадження в будівництво системи оплати об'єктів за кінцеву будівельну продукцію;

– запуск механізму банкрутства, який передбачений законодавством;

– надання податкових пільг банкам та інвесторам, які мають на меті здійснення довгострокових інвестицій задля компенсації збитків від уповільненого обігу капіталу.

Також до шляхів активізації інвестиційного клімату необхідно віднести такі:

- прийняття законів про вільні економічні зони;
- створення системи прийому іноземного капіталу, що включає широкую й конкурентну мережу державних інститутів, комерційних банків і страхових компаній;
- створення в найкоротші терміни Національної системи моніторингу інвестиційного клімату в Україні;
- розроблення й прийняття програми зміцнення курсу гривні.

Залучення національних та іноземних інвестицій в українську економіку сприятиме розвитку цивілізованого та соціально орієнтованого суспільства в Україні. Перехід до соціально орієнтованого суспільства

приведе до вищої якості життя населення, в основі якого лежить змішана економіка. Це приведе не тільки до спільного та ефективного функціонування різних форм власності, але й до інтернаціоналізації ринку товарів, робочої сили й капіталу.

Іноземні інвестори природно зацікавлені в новому плацдармі для отримання прибутку за рахунок великого внутрішнього ринку України, її природних багатств, кваліфікованої і дешевої робочої сили, досягнень вітчизняної науки й техніки і навіть її екологічної безпечності.

Саме тому перед Україною стоїть досить складне завдання, а саме залучити в країну іноземний капітал, не позбавляючи його власних стимулів, спрямовувати його заходами економічного регулювання на досягнення суспільних цілей [15, с. 182]. Слід пам'ятати, що національні інвестиції є не менш важливими, ніж іноземні. Саме національні інвестиції є показником довіри населення до уряду. В результаті активізації інвестиційного клімату вітчизняні інвестори будуть зацікавлені не тільки в отриманні максимального прибутку, але й у збільшенні стабільності економіки нашої країни.

Запропоновані шляхи активізації інвестиційного клімату України зможуть забезпечити фундаментальний розвиток економіки, а також закріпити й покращити її стабільність. Реалізація запропонованих кроків

дасть змогу зменшити ризики від довгострокових кредитів, що приведе до реалізації різноманітних проєктів, розрахованих на поліпшення соціальної сфери та зменшення соціальної напруги в країні. Шляхи активізації інвестиційного клімату дадуть змогу поглибитися в інвестиційний процес задля подальших розробок ефективної інвестиційної стратегії, спрямованої на поліпшення інвестиційної діяльності в Україні.

Висновки. Провівши аналіз інвестиційної привабливості національної економіки України, доходимо висновків, що на цьому етапі країна потребує вжиття кардинальних заходів, спрямованих на формування як загальних умов розвитку цивілізованих ринкових відносин, так і специфічних, що належать безпосередньо до вирішення завдання щодо залучення інвестицій та підвищення інвестиційного потенціалу країни. Зокрема, це стосується боротьби з інфляцією та корупцією, вдосконалення податкового законодавства та надання податкових пільг, стабілізації правового та політичного середовища, подолання бюрократичних бар'єрів, а також прийняття законів про вільні економічні зони, створення системи моніторингу інвестиційного клімату та зміцнення курсу гривні. Вжиття цих заходів дасть змогу країні вийти на більш новий рівень та забезпечити фундаментальний розвиток економіки України.

Список використаних джерел:

1. Барановський О.І., Туриянська М.М. Залучення інвестицій: питання теорії та практики. Донецьк, 1999. 276 с.
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : учебный курс. 2-е изд., перераб. и доп. Киев : Эльга ; Ника-Центр, 2004. 656 с.
3. Непран А.В. Формування та використання фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в Україні. *Фінанси України*. 2016. № 9. С. 111–128.
4. Юхновський І.В. Сутність та структура інноваційно-інвестиційного потенціалу економіки: основні підходи та напрями формування. *Український соціум*. 2010. № 2. С. 159–171.
5. Пилипенко Н.М. Формування і реалізація інвестиційного потенціалу як пріоритет інвестиційної політики в умовах зниження інвестиційної активності. *Технології XXI века : сборник тезисов по материалам 21-й Международной научной конференции* : в 3 ч. (8–10 сентября 2015 года). Сумы : СНАУ, 2015. Ч. 2. С. 48–50.
6. Крамаренко К.М. Сучасні підходи до формування і використання інвестиційного потенціалу країни. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 27. Ч. 1. С. 59–61.
7. Шамота Г.М. Особливості інвестиційного потенціалу України на сучасному етапі розвитку економіки. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/26.pdf (дата звернення: 02.09.2021).
8. Олійник Д.І. Ресурсне забезпечення інвестиційної діяльності в Україні : монографія. Одеса, 2005. 412 с.

9. Рейтинги и показатели благоприятности условий ведения бизнеса. Всемирный банк. URL: <https://russian.doingbusiness.org/ru/rankings> (дата звернення: 15.02.2021).
10. Investors' moods in the 1st half of 2018. EBA Investment Attractiveness Index. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2018/07/EBA-Investment-Attrativeness-Index-1H2018.pdf> (дата звернення: 15.02.2021).
11. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 21.02.2021).
12. Статистичні дані // Офіційний сайт НБУ України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#5> (дата звернення: 02.09.2021).
13. Попков В.П., Семенов В.П. Организация и финансирование инвестиций. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 224 с.
14. Бусарева Т.Г. Методика оцінки національного інвестиційного клімату. *Інвестиції: практика та досвід. Економічна наука*. 2011. № 20. С. 44–45.
15. Сазонець І.Л., Федорова В.А. Інвестування: міжнародний аспект : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 272 с.

References:

1. Baranovsky O.I., Turiyanska M.M. (1999) *Zaluchennya investytsiy: pytannya teoriiy ta praktyky* [Attracting investment: issues of theory and practice]. Donetsk: Astro PP. (in Ukrainian)
2. Blank I.A. (2004) *Finansovyy menedzhment: uchebnyj kurs* [Financial management: training course]. Kiev: Elga ; Nika Center. (in Russian)
3. Nepran A.V. (2016) Formuvannya ta vykorystannya finansovoho potentsialu investytsiynoyi diyal'nosti v Ukrayini [Formation and use of financial potential of investment activity in Ukraine]. *Finance of Ukraine*, no. 9, pp. 111–128.
4. Yukhnovsky I.V. (2010) Sutnist' ta struktura innovatsiyno-investytsiynoho potentsialu ekonomiky: osnovni pidkhody ta napryamy formuvannya [The essence and structure of innovation and investment potential of the economy: the main approaches and directions of formation]. *Ukrainian society*, pp. 159–171.
5. Pilipenko N.M. (2015) Formuvannya i realizatsiya investytsiynoho potentsialu yak priorytet investytsiynoyi polityky v umovakh znyzhennya investytsiynoyi aktyvnosti [Formation and realization of investment potential as a priority of investment policy in the conditions of decrease in investment activity]. Proceedings of the 21st International Scientific Conference (Ukraine, SNAU, at 3 o'clock September 8–10, 2015). Sumy: Technologies of the XXI century, pp. 48–50.
6. Kramarenko K.M. (2017). Suchasni pidkhody do formuvannya i vykorystannya investytsiynoho potentsialu krayiny [Modern approaches to the formation and use of investment potential of the country]. *Scientific Bulletin of Kherson State University*, vol. 27, no. 1, pp. 59–61.
7. Chamotte G.M. (2015) Osoblyvosti investytsiynoho potentsialu Ukrayiny na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky [Features of investment potential of Ukraine at the present stage of economic development]. *Efficient economy (electronic journal)*, no. 11. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/26.pdf (accessed 02 September 2021).
8. Oliynyk D.I. (2005) *Resursne zabezpechennya investytsiynoyi diyal'nosti v Ukrayini : monohrafiya* [Resource support of investment activity in Ukraine]. Odesa. (in Ukrainian)
9. Rejtingi i pokazateli blagopriyatnosti uslovij vedeniya biznesa [Doing business ratings and indicators]. The World Bank (electronic resources). Available at: <https://russian.doingbusiness.org/ru/rankings> (accessed 15 September 2021).
10. Investors' moods in the 1st half of 2018. EBA Investment Attractiveness Index. Available at: <https://russian.doingbusiness.org/ru/rankings> <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2018/07/EBA-Investment-Attrativeness-Index-1H2018.pdf> (accessed 15 September 2021).
11. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoho komiteta statystyky Ukrayiny. Available at <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 21 February 2021).
12. Ofitsiynyy sayt NBU Ukrayiny. Statystychni dani. Available at <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#5> (accessed 2 September 2021).
13. Popkov V.P., Semenov V.P. (2001) Organizaciya i finansirovanie investicij [Organization and financing of investments]. Piter: SPb. (in Russian)

14. Busareva T.G. (2011) *Metodyka otsinky natsional'noho investytsiynoho klimatu. Investytsiyi: praktyka ta dosvid* [Methods for assessing the national investment climate. Investments: practice and experience]. *Economics*, no. 20, pp. 70–76.

15. Sazonets I.L., Fedorova V.A. (2007) *Investuvannya: mizhnarodnyy aspekt: navchal'nyy posibnyk* [Investing: International Aspect: A Study Guide]. Kyiv: Center for Educational Literature. (in Ukrainian)

Skorokhod Irina, Zozulya Elizaveta
Odessa I.I. Mechnikov National University

DEVELOPMENT OF POTENTIAL OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The article analyzes the volume of foreign investment in the economy of Ukraine and identifies the largest foreign investors. An analysis of the country's investment attractiveness index over the past five years has been conducted. The volume of foreign investment in certain sectors of the national economy and the most attractive sectors for foreign investors were determined. Systematized the main problems that hinder the attraction of foreign and domestic investment in the economy of Ukraine and proposed ways to overcome them, which in turn will help improve the investment climate and will contribute to the development of the investment potential of the country. At the present stage, in conditions of structural reorganization of the economy of Ukraine, the intensification of investment activity is particularly important. The most popular form of investment for the country's economy is foreign direct investment, because it allows the implementation of large and important projects. Despite minor positive shifts in the process of investment activity in Ukraine, the investment climate of the country remains rather unfavorable for capital expenditures. In the conditions of transformation of economic relations in the country the constraints to the development of investment and innovation activities continue to exist. According to research by the European Business Association, the year 2020 for Ukraine was characterized by a rapid decline in the index of investment attractiveness to 2.51 points out of 5 possible, which leads to conclusions about the unfavorable investment climate for foreign investors. That is why, to date, the issues related to improving the investment attractiveness of the country remain relevant. Specifically, the need to introduce measures to stabilize the legal and political environment, overcome bureaucratic barriers, improve tax legislation, provide tax incentives and also fight inflation and corruption, which will allow the country to reach a new level of competitiveness and ensure the fundamental development of the Ukrainian economy.

Key words: *investments, investment climate, investment attractiveness, foreign investment, domestic investment, investment potential.*